

Förord

AMERIKANSK POLITIK OCH SAMHÄLLSUTVECKLING HAR varit fokus för oss båda i hela våra yrkesliv. Vår forskning och policyarbete har gett oss kunskaper och insikter – i synnerhet om vad som driver amerikansk utrikespolitik och vilka konsekvenser amerikansk militarism har fått både i omvärlden och på hemmaplan – men också om vilka intressen som har haft störst inflytande över politiken som förts. Allt vårt arbete grundar sig i en ambition att förstå konfliktodynamiken i världen och analysera hur man ska kunna bryta destruktiva system i vilka krig dominerar, och hitta sätt att främja stabilitet och mer av fredlig samexistens mellan stormakterna i världen. Vi känner båda ett djupt engagemang för USA:s framtid och dess möjligheter att fortsatt spela en central roll i världspolitiken, men också för att militära lösningar inte ska vara dess instinktiva och omedelbara reaktion på alla problem som uppkommer.

Våra analyser bygger på mer än två decenniers studier och policyarbete helt eller delvis i Washington DC. Genom våra omfattande kontaktnät med personer som jobbat och jobbar inom olika presidentadministrationer, den amerikanska kongressen, CIA, ledande policyinstitut, aktivister, journalister och författare i Washington och på andra ställen runt om i USA har vi – i en svensk kontext – unik inblick i vilka

berättelser och intressen som dominerar i de rum där beslut fattas och som påverkar omvärlden. Det ger oss inte hela bilden, men väl värdefulla perspektiv. Det som presenteras i den här boken ska ses som en inlägg i en diskussion som behöver föras med fakta och perspektiv som vi, utifrån våra erfarenheter, uppfattar saknas i svensk debatt i dag.

Det här är en bok om USA och vad vi har kommit att se som grundläggande problem i amerikansk utrikespolitik, de idéer som styrt Washington och vilka medel man rättfärdigat för att nå sina mål. Det som presenteras är slutsatser som vi anser utgör grundläggande problem för konfliktbilden i världen och på vilka sätt USA:s agerande har varit en bidragande orsak till instabiliteten vi ser.

En bok om Kina eller Ryssland avkrävs sällan eller aldrig en beskrivning av USA. På samma sätt kommer denna bok bara undantagsvis att behandla andra aktörers förehavanden. Dess fokus är vad som styrt olika vägval i Washington och vilka problem som kan sägas omgärda dessa. Det innebär inte att vi är naiva inför de hot som olika mer eller mindre auktoritära stater utgör eller vilka fasansfulla effekter som deras politik innebär. Inte heller att vi bortser ifrån att USA på olika sätt måste förhålla sig till olika hot. Men vi tror samtidigt inte att några konflikter kan lösas om vi inte också inser hur västs agerande bidragit till att världen idag är långt mer konfliktfylld och farlig än den hade behövt vara.

Genom vårt arbete har vi också kommit att uppfatta att USA:s enorma militärbudgetar och många krig utomlands till delar förklarar varför USA nu bitvis faller samman inifrån, något som riskerar försvaga USA:s position i världen avsevärt.

De slutsatser och poänger som vi står för i den här boken delas av många policyrådgivare, forskare, tidigare militärer och strateger såväl till höger som till vänster här i USA.

Att lyfta fram dessa är inte "antiamerikanskt" utan i högsta grad "proamerikanskt" då vi är övertygade om, att om inte Washington väljer en annan väg framåt, så kommer USA:s globala position försvagas än mer än den gjort de senaste 25 åren. Alternativet att förtiga de kunskaper vi fått med oss, vore högst oansvarigt.

Vår förhoppning är att den här boken ska bidra till en bredare diskussion om vår framtida säkerhet och Sveriges roll i världen. Ett samtal som förmår lyfta på alla stenar, också de obekväma, avseende hur den allvarliga och eskalerande konflikt vi nu befinner oss i ska få ett slut och hur vi bygger en rimlig världsordning framåt.

Washington DC, november 2022

Frida Stranne & Trita Parsi

Våra största problem finns "här inne" [men] det finns en tendens bland policymakare och bland många amerikaner att tro att de problem vi möter finns "där ute" någonstans, bortom våra gränser, och om vi kan rätta till dessa problem så kommer vi att kunna fortsätta "den amerikanska livsstilen". [...] Jag tror att detta är fundamentalt fel – våra riktigt stora problem finns hemma. Man måste börja läka sig själv genom att se sig själv i spegeln och se vem man verkligen är.

ANDREW J. BACEVICH

Professor emeritus i
internationella relationer och
historia vid Boston University,
tidigare överste i den amerikanska armén

Prolog

I EN OMFATTANDE OCH NYLIGEN publicerad studie inom ramen för The Military Intervention Projekt (MIP) vid Center for Strategic Studies, Tuft University USA, har forskare kartlagt samtliga av de militära interventioner som USA genomfört under sin dryga 250-åriga historia. Resultatet visar att administrationerna i Washington valt att interвенера militärt i främmande land över 500 gånger. Ser vi till efterkrigstiden genomfördes 130 interventioner under de 44 år då kalla kriget pågick (1946–1989), vilket innebar i genomsnitt 3 per år. Att USA genomfört en lång rad militära interventioner var ingen nyhet, inte heller att kalla kriget i praktiken innebar en mycket aktiv krigföring genom att en lång rad ombudskrig utkämpades mellan de rivaliserande stormakterna runt om i världen. Men vad som överraskade forskarna i MIP-projektet var upptäckten att USA även under de inledande 28 åren efter kalla krigets slut (1990–2018), det vill säga när man etablerat sig som ohotad supermakt också då genomförde 130 interventioner, alltså precis lika många som under kalla kriget, vilket ger i snitt 4,6 militära interventioner per år.

När det unipolära ögonblicket inträffade, det vill säga i den stund då USA efter Sovjetunionens fall och som enda kvarvarande supermakten hade kunnat välja att agera

ansvarsfullt och med i första hand diplomatiska påtryckningar i svagare länder, ökade man alltså i stället antalet tillfällen då man med militära medel lade sig i andra länders utveckling.

Interventionerna efter kalla krigets slut har dessutom skett i områden i världen där USA har haft jämförelsevis få nationella intressen att försvara. Det innebär att man har förlorat amerikanska liv men också enorma summor skattemedel utan att detta har lett till att man har stärkt sina nationella säkerhetsintressen. Den politik som förts har inte heller något brett stöd i den amerikanska befolkningen, människor vill helt enkelt inte att USA ska gå i fronten överallt i omvärlden. En majoritet anser visserligen att landet ska spela en framträdande roll, men inte nödvändigtvis försöka styra utvecklingen överallt och framför allt inte genom att föra krig. De flesta amerikaner stöder snarare idén om en mer återhållsam utrikespolitik.¹

MIP-studien har även kunnat visa hur de flesta av interventionerna USA genomfört har varit kontraproduktiva, bidragit till större osäkerhet och nya krig. Eller, som flera forskare uttrycker det: ett hypermilitariserat misslyckande som ofta står helt i motsats till amerikanska geopolitiska intressen.²
^{3, 4} Interventionerna har sedan 2000-talets inledning därtill huvudsakligen ägt rum i länder som tidigare börjat röra sig i positiv riktning mot demokratisering, det vill säga länder vars poäng i olika demokratiforskningsinstituts mätningar redan utvecklades positivt. Det innebär att idén om att USA bara driver krig mot auktoritära regimer inte stämmer.

Motivet, det vill säga att de militära "insatserna" syftar till demokratisering, har däremot använts mer frekvent under 2000-talet än under kalla kriget, då man oftare hävdade att nationella säkerhetsöverväganden låg till grund för militärinsatser utomlands. Den upprepade retoriken till trots, har

man däremot inte lyckats främja demokratisk utveckling där man valt att gå in militärt. I själva verket har man lämnat dessa länder i ett värre och mer kaotiskt tillstånd än vad de var före invasionerna och operationerna.⁵

De här resultaten bekräftar tidigare forskning på området. Stephen Kinzer kom i sin studie – *Overthrow* från 2006 – fram till att det (kanske med undantag för Grenada 1983) faktiskt inte finns några framgångsrika exempel på att USA med militära medel skapat demokrati och stabilitet i främmande land sedan andra världskrigets slut:

Det står klart att de flesta [av dessa] i själva verket försvaga USA:s säkerhet. De kastade in hela regioner i världen i omvälvningar, och skapade virvlar av instabilitet från vilka aldrig tidigare anade hot uppkom årtal senare.

KINZER 2006⁶

Inte heller Alexander Downes och Jonathan Monten fann i sin forskningsstudie från 2013 att "regimskiftande" militära operationer har lett till långvarig demokratiutveckling.⁷ Av 28 studerade fall kunde bara tre sägas ha bidragit till någon form av demokrati. Ett faktum som givetvis är välkänt i Washington. Trots det växlade man alltså upp antalet interventioner för att demokratisera andra länder när kalla kriget tog slut, vilket forskningen i *The Military Intervention Project* från 2022 kunnat visa.

Militära interventioner och underrättelseoperationer med avsikten att "demokratisera andra" har i stället ofta fått en helt motsatt effekt och lett till att repressiva regimer fått fäste i länder som innan USA:s inblandning rörde sig i demokratisk riktning, till exempel Iran 1953 – Guatemala 1954 – Chile 1973, för att nämna några.⁸

Så trots att man, genom dyrköpta erfarenheter från kalla kriget, visste att det sällan är lyckosamt när stormakter med våld och hårda sanktioner försöker tvinga fram förändring i mindre och mer sköra stater, fortsatte man på den linjen efter 1990. Därmed, menar forskarna som lett MIP-projektet, intensifierades också en politik som spär på motståndet mot USA i omvärlden. Och det även i länder som vid kalla krigets slut accepterade och i flera fall välkomnade den nya världsordningen under amerikansk ledning.

I dag förlorar USA, som en konsekvens av sitt agerande, inflytande i världen genom att man blivit allt mer ifrågasatt. Internationella undersökningar visar att fler människor ser USA som ett hot än Kina och Ryssland*, vilket överraskat forskarna i MIP, som menar att detta faktum borde göra makthavarna i Washington oroade men också få dem att inse sambandet med USA:s egna oförrätter under de senaste årtiondena och hur dessa erfarenheter nu används för att rättfärdiga agerande från olika diktaturer och despoter. USA:s agerande, inte minst under 2000-talet har stärkt auktoritära ledare som kan peka på behovet och göra sig mer motståndskraftiga mot USA:s dominans för att inte riskera att falla under amerikanska militära hot. Till

* Detta kan te sig förvånande när vi nu bevittnar Rysslands aggressivitet och brutalitet i Ukraina och opinionen har säkerligen förändrats, till och med påtagligt, som en konsekvens av det. Men skillnaden mellan hur USA uppfattas vis à vis Ryssland och Kina i omvärlden, och som är en del av förklaringen till att USA upplevs som ett större hot bland många, är att Ryssland och Kina inte har samma kapacitet som USA att agera i länder utanför dess direkta närområde. Ryssland invaderade *grannlandet* Ukraina våren 2022, inte ett land på andra sidan jorden vilket USA både har kapacitet för och ofta har gjort. Uppfattningen skiljer sig också åt bland människor som upplever sig vara skyddade av USA av en eller annan anledning och dem som riskerar erfara amerikansk militär aggression.

delar är det vad vi ser genom Rysslands regelvidriga krig i Ukraina.

Det ökade antalet militära interventioner sedan kalla krigets slut kan inte heller, som det är lätt att tro, förklaras som en konsekvens av kriget mot terrorismen från 2001 och framåt. Snarare visar studien från MIP att mönstret med ökande antal interventioner etablerades direkt när man gick från bipolaritet till unipolaritet i början av 1990-talet. De militära utgifterna i USA har, med undantag av Bill Clintons två första år vid makten, på ett ojämförligt sätt därtill ökat jämfört med andra budgetposter under hela post-kalla-kriget-eran. Inte oväntat har militärbudgetens förstärkning påverkat andra områden negativt, såsom investeringar i infrastruktur, löner och sociala program på hemmaplan.⁹

Essensen av MIP-projektets resultat är att under den era som inleddes när kalla kriget upphörde så blev USA:s ambition att göra omvärlden till sin avbild med medel som stred mot internationell rätt. Liksom att det skedde till ett högt pris, såväl ekonomiskt som mänskligt och resulterande i en demokratisk försvagning på hemmaplan. Ett sådant mål kunde man sätta upp enbart för att man inte hade någon verklig utmanare i form av en rivaliserande stormakt. Men nu är den här unipolära positionen överspelad och vi befinner oss, trots att motsatsen ofta hävdas, i en multipolär värld där USA inte längre ostört kan föra denna utrikespolitik utan att riskera förödande konsekvenser.

Men i stället för att bidra till avspänning och *säkerhetsbals*, bidrar man till att skapa en *säkerhetskonnkurrens*. Med det följer flera påtagliga risker. Först och främst innebär det ett förnyat hot om stormaktskrig eftersom strategin att dominera världen militärt ökat risken för konflikt med Ryssland och Kina.

MIP-projektets enorma mängder data kommer att ta år att analysera, men enligt projektets forskare tyder mycket på att militarismen* och tilltron till militära interventioner är så institutionaliserade i Washington att makthavarna där har svårt att förhålla sig till omvärlden på ett annat sätt än genom att möta olika problem med militära lösningar. Det har inte funnits några tydliga alternativ för nya presidentadministrationer att lösa konflikter, även om deras ambition har varit en annan under valkampanjen och ibland även under de inledande månaderna av deras sin presidenttid. Det går inte att se någon skillnad i den statistik som finns från olika administrationer om interventioner och vad som drivit fram dem, oavsett om det har suttit en republikan eller demokrat i det Ovala rummet.

En av orsakerna till att det funnits förhållandevis små variationer i utrikespolitikens utformning vad det gäller interventionismen, är det inflytande som militärindustrin och lobbyismen som den omgärdats av under hela efterkrigstiden, har haft över politiken i Washington.¹⁰ Men också hur hårdföra så kallade "hökar"^{**} vid kritiska tidpunkter har kunnat påverka riktningen i politiken i på ett avgörande sätt.

* Med militarism i det exklusivt amerikanska sammanhanget menar vi en utrikespolitik som inriktas mot att leda med hjälp av USA:s militära styrka och försöka dominera världen militärt samtidigt som man minskar användandet av diplomati och sökandet efter win-win-lösningar.

** Hökar (eng: hawks) är ett slanguttryck som är vanligt förekommande i USA och beskriver personer som förordar aggressiva, militaristiska och hårdföra politiska lösningar inte bara mot USA:s motståndare utan som också intar tuffa hållningar gentemot USA:s allierade och partners.

Den försvunna möjligheten

När vi först skissade på det här bokprojektet hade USA just dragit sig ut ur Afghanistan efter 20 års krig utan att några mål med kriget hade kunnat uppnås. Det hade öppnat sig en möjlighet att diskutera hur den amerikanska militarismen bidrog till osäkerhet och till att andra stormakter som en konsekvens av USA:s agerande kunde ignorera internationella rättsprinciper. Men när så själva bokprojektet skulle dra igång i Washington DC i början av 2022 hade vi plötsligt hamnat mitt i upptakten till det värsta säkerhetspolitiska läget i världen sedan andra världskriget som en konsekvens av Rysslands invasion av Ukraina. Ett nytt kallt krig med allt vad det för med sig var plötsligt sannolikt. Sedan dess har kriget förvärrats för varje vecka och till och med ett nytt världskrig eller ett kärnvapenkrig är ett inte helt otänkbart scenario.

Rysslands invasion är förfärande och strider mot alla folkrättsliga principer. Det är aggressivt och utan utsikter att bidra med något annat än ett enormt mänskligt lidande, materiell förstörelse, och ökad instabilitet i världen. Fördomandet av kriget är självklart. Den ryska aggressionen är inte bara vettlös och skrämmande, den väcker många farhågor om vad som väntar och svaren är minst sagt osäkra för lång tid framåt.

Samtidigt kan man konstatera att debatten i Sverige omedelbart vid invasionens inledning blev mer känslostyrd än konstruktiv och den har i huvudsak förblivit onyanserad under hela kriget.¹¹ Alla som velat försöka förstå och förklara det som skett utifrån den komplexitet som gömmer sig i varje konflikt har fått utstå anklagelser om att gå fiendens ärenden eller vara naiva inför hoten vi står inför. Detta klimat skapar stora problem, först och främst eftersom det går på tvärs mot viktiga principer i det demokratiska samtalet.

Men än värre är att det motverkar den breda och nödvändiga förståelsen av alla de faktorer som spelar in i varje krig, något som krävs om vi ska kunna förhindra att kriget eskalerar utom kontroll.

I stället har världen, alltsedan kriget startade, till stora delar porträtterats i svartvitt. Medias spegling av kriget har påmint om hur Irakkriget beskrevs i amerikansk media 2003 och som många svenskar då kritiserade för att vara både vinklat och enögt. Få har behövt besvara nödvändiga frågor om bristen på diplomatiska ansträngningar eller vilka risker det medför att USA (Nato) nu i princip för ett ombudskrig* i Ukraina. Borta är även frågor om vad som ska hända med relationen till Ryssland och ryssarna när Putin väl är borta. Eller med alla vapnen när kriget är över, trots alla historiska exempel som finns, från Afghanistan, Irak och Libyen för att nämna några, på vad som kan hända när vapen hamnar i orätta händer och bidrar till att nya våldsamheter bryter ut längre fram.

Putin är tveklöst en repressiv, auktoritär och odemokratisk ledare vars metoder – att slå till mot aktivister, fängsla oliktankare, förgifta obekväma motståndare och alliera sig med oligarker som skor sig på ryska folkets bekostnad – ska bekämpas. Det bör emellertid göras med medel som inte skapar onödigt lidande eller försvårar en fredlig samexistens med Ryssland i det långa loppet. Och även om det finns många skäl att önska bort Putin från makten här och nu så är samtidigt de väldiga insatserna med Natonärvaro vid Rysslands gränser riskfyllda. De kan bidra till att eskalera

* Med begreppet ombudskrig eller proxykrig avses ett krig mellan två motståndare som bekämpar varandra genom en tredje part, i detta fall Ukraina. I Sverige har det varit svårt att prata om USA:s involvering i Ukraina som ett proxykrig, något som i USA görs öppet över i princip hela det politiska fältet.

kriget utom kontroll och ju längre tid kriget pågår, desto mindre blir utsikterna för hållbar fred när väl Putin är borta från makten.

De olika måttstockarnas värld

En av de saker som saknats i debatten sedan kriget bröt ut är västs expansion österut de senaste decennierna. Att inte inbegripa det i en analys av kriget och vad det komplexa säkerhetsläget i regionen inneburit för olika parter är problematiskt, inte minst om vi ska kunna hitta en hållbar väg framåt. Alltså en väg som inte innebär krig utan slut, eller krig som i värsta fall eskalerar utom kontroll. Framför allt behöver vi diskutera det internationella system som vuxit fram under amerikansk dominans och se att det inte har stått för den stabilitet och ordning vi gärna vill tro, utan på flera sätt bidragit till instabilitet, framför allt utanför västvärlden, och ett urholkande av folkrätten. Med ett öppnare samtal skapas det bättre förutsättningar för en mer stabil och fredlig värld som kan ta itu med de omfattande och gemensamma utmaningar vi står inför – inte minst på klimatområdet. Svaren för framtiden finner vi svårigen i det system som varit utan i något nytt.

Det finns emellertid en dominerande föreställning i väst i dag som står i vägen för en sådan breddad analys och det är idén om att det enda sättet att stå emot Rysslands aggression eller en framtida kinesisk dominans är att återigen förstärka den amerikanska dominansen. Givet de brister och problem som följer med alla system som byggs kring en hegemoni och utifrån vad vi sett under de trettio år som USA varit ensam supermakt, är detta ett förhållningssätt som är problematiskt. En av ambitionerna med den här boken är att ge vår bild av varför det förhåller sig så.

En sådan föreställning vilar nämligen på tanken om att en världsordning byggd kring Pax Americana (den amerikanska freden) – det vill säga en världsordning där USA dominerar – inte bara är eftersträvansvärt utan är det enda som kan skapa verklig fred. Men i praktiken har Pax Americana ofta inneburit allt utom just fred, eller möjligen en fred som USA definierat den, men till priset av stort mänskligt lidande och kaos utanför USA:s egna gränser. Den har beskrivits som en mer människovänlig ordning för att den är liberal och organiserad runt idéer om frihet, samtycke och jämlikhet liksom att den syftar till att frigöra andra länder. Utifrån den föreställningen har övriga västvärlden också accepterat (och själva medverkat till) en lång rad övergrepp mot mänskliga fri- och rättigheter och överträdelser av den internationella rättsordningen.¹²

Denna ordning som påstås syfta till "det gemensamma bästa" har i den amerikanska historieskrivningen däremot aldrig erkänt vilken oordning som skapats i dess kölvatten. Den "goda ledaren" har i stället omformulerat allt som den själv gjort sig skyldig till – till sin egen fördel. Eller som Patrick Porter, professor i internationell säkerhet och strategi vid Birminghams universitet, uttrycker det:

[USA:s krig] har beskrivits som "militärinsatser", att slå sönder revolter med hemliga militära operationer har från Pentagon porträtterats som "motuppror" (*counterinsurgency*), propaganda har kallats "informationsinsatser" (*information efforts*) och tortyr har förvandlats till "utökade förhör" (*enhanced interrogation*).¹³

(Porter 2020)

Varje gång brott mot folkrätten har begåtts av USA (eller någon annan demokrati som medverkat), har det mätts med

helt andra måttstockar än när samma agerande utförts av en auktoritär regim. Varför skulle annars bombningar av irakiska och afghanska städer (inklusive civila mötesplatser, bibliotek och museer med tusenåriga kulturskatter) inte ha föranlett oss att bojkotta amerikanska varor, stoppa allt samarbete och kontakter, samt kräva att amerikanska presidenter omedelbart ska ställas inför rätta? Dessa dubbla standarder, menar vi spelar roll. Inte minst gör det oss alla mer osäkra eftersom hatet det föder mot västvärlden gör fler framtida angrepp mot våra samhällen sannolika.

När Sverige rusade mot ett medlemskap i Nato våren 2022 på grund av Rysslands illegala invasion av Ukraina, så anslöt vi oss till en allians som själv gjort sig skyldig till folkrättsbrott gång på gång. Och detta gjordes utan någon mer ingående analys av vilka alternativ som fanns vad gäller att skydda svensk säkerhet och vilka riskerna med ett medlemskap eventuellt skulle kunna vara. Sannolikheten är nu överhängande att vi kommer tvingas att rätta in oss i ledet och acceptera en kontraproduktiv militarism i stället för att bli en effektiv medlande kraft i en konfliktfylld värld. Men även om ett medlemskap snart är ett faktum så kräver det en öppen diskussion om olika konsekvenser medlemskapet medför och vilken aktör Sverige vill vara inom organisationen.

Vår uppfattning är att vi som Natomedlemmar behöver pressa på för förändringar i det globala systemet och inte bara anpassa oss till rådande villkor. Vi bör så långt det är möjligt hålla fast vid att vara en skarp och förnuftig röst eftersom ett nytt kallt krig skulle vara förödande för Sverige och världen i sin helhet. Det vill säga, inte bara gå med på tanken att en konfrontation mellan stormakterna är oundviklig utan att en multipolär värld som kännetecknas av mer avspänning är möjlig.

USA av i dag är ett land som på många sätt lider av de värsta inre motsättningarna sedan inbördeskriget för mer än 150 år sedan,^{14, 15} delvis som en konsekvens av sitt utrikespolitiska agerande. En ytterligare faktor vi anser behöver ingå i en analys av hur klokt det är av Sverige och Europa att fördjupa sitt säkerhetsberoende av Washington. Säkerhetspolitiska analyser behöver därav inbegripa vad som händer när USA inte med självklarhet kan bistå Europa med säkerhet på samma sätt som tidigare. Trots den initiala upprustning och diskussion om nya baser i Europa som följt av Ukrainakriget är det långt ifrån säkert att USA kan – eller på sikt kommer vilja – hålla kvar vid dessa och vi bör därför vara försiktiga med att bygga vår säkerhet runt det. Bakom varje hörn lurar en Trump eller likasinnad presidentkandidat som inte osannolikt förr eller senare tar makten igen. Europa, Norden och Sverige behöver därför upprätta nya principer för säkerhet och fredsfrämjande arbete. Den transatlantiska länken ska absolut inte kastas bort, men den behöver modifieras, för att säkra Europas och Nordens intressen.

En värld av krig

Att läsa och ta del av bilderna från krigets Ukraina är outhärdligt. När vanliga människor faller offer för stormaktspolitik finns inga vinnare. Men lika outhärdliga är alla andra krig vars brutalitet skildras och förstås så olika från det vi sett via mediebevakningen av Ukraina. Så många saker döljs eller glöms bort så fort vi i väst kan rikta ljuset mot någon vars idéer om världen ser annorlunda ut än våra egna. Men det är inte någon skillnad mellan våra folkrättsbrott och andras, inte heller mellan våra ambitioner att dominera och tvinga andra att underordna sig våra intressen eller andra regimers diton. Det kläs in i olika kostymer och beskrivs på olika sätt i våra berättelser, men det är i realiteten bara

olika former av dominansanspråk. Oavsett hur mycket vi än försöker linda in det i andra ord.

För det är i ljuset av alla de krig som varit, och från alla de bomber som fällts, som svaret på hur vi kan få en mer stabil världsordning finns. Det är skälet till att vi måste rikta fokus mot hur de strukturer som upprätthållit systemet sedan kalla krigets slut faktiskt sett ut och vad det gjort med världen. Det inkluderar en bättre förståelse för vad som drivit på den kontinuerliga militarisering som kännetecknat utvecklingen av amerikansk utrikespolitik ända sedan andra världskrigets slut och lett landet in i krig efter krig. Vad som framträder är hur samma mönster och misstag upprepas gång på gång, misstag som bör hindras från att upprepas framgent.

Om inte annat kommer väst att bli tvingade till att omförhandla sitt förhållningssätt till omvärlden när länder utanför väst nu börjat välkomna en världsordning där USA inte längre kan dominera såsom det har gjort sedan 1990-talets inledning. Europas erfarenhet av Pax Americana skiljer sig starkt från hur många andra delar av världen har upplevt USA:s dominans (framför "det globala syd"). Det amerikanska säkerhetsparaplyet har visserligen erbjudit Europa både säkerhet och välstånd, men många andra länder har tvingats underställa sig amerikanska ekonomiska eller politiska krav som man inte har gynnats av. Eller, än värre, har man fått uppleva konsekvenserna av USA:s militära aggression. De dubbla standarder som följt av att USA har satt sina egna intressen över det internationella rättssystemet har i de flesta sammanhang och på flera sätt lämnat oss här i Europa opåverkat – ibland till och med gynnat oss. Invasionen av Irak 2003, där den amerikanska krigsföringen löpte amok på ett sätt som även skadade Europa – har varit undantag från den regeln.

Men att EU-länderna så ofta varit opåverkade av amerikansk krigsföring och dess militära närvaro i regioner långt

bort har samtidigt bidragit till att vi sällan skildrar och diskuterat de här krigen eller den nordamerikanska dominansen som vi borde. Därför har merparten av oss svårt att se hela bilden av verkligheten som omger oss. För det globala syd däremot har erfarenheten av den amerikanska dominansen i världen varit en annan än vår: här har Pax Americana i stor utsträckning varit destabiliserande och skapat en upplevelse av att USA:s enorma makt och utrikespolitik är ett hot mot både regional och nationell säkerhet.

I dessa delar av världen fälls det få tårar över att Pax Americana nu på olika sätt kollapsar. För även om många – kanske till och med de flesta – av dessa länder helst vill ha en framtida stark och positiv relation till USA, så har det sätt på vilket USA förvaltat sin maktställning skapat en längtan efter alternativ som kan balansera USA:s makt. Det har bidragit till att ett ökande antal länder i syd nu helst vill se en multipolär värld där USA visserligen fortsatt är en supermakt – men inte en supermakt som ostraffat kan agera utanför internationella regelverk.

I våra möten med företrädare för de här länderna försvarar de absolut Ukrainas rätt att stå emot Vladimir Putins illegala anspråk på territorium, men de sympatiserar inte med Joe Biden i hans förhoppning om att Ukrainas seger leder till att USA stärker sin unipolära* globala position med följden att landet gör som man vill på den internationella arenan.

Och när den ”andra världens” uppfattningar tidigare har kunnat ignoreras av väst, så är det globala syd i dag mycket större och mäktigare än man tidigare varit. De flesta människor i världen bor i dessa länder. Många av dem gör – utifrån

* Med unipolär ordning menas att en enda stat dominerar och sätter reglerna i världspolitiken.

sin situation – en logisk bedömning att det är angeläget att stötta framväxten av nya finansiella system där dollarn inte dominerar. När man såg hur hårt och snabbt väst sanktionerade Ryssland vid Ukrainakrigets utbrott så insåg man direkt, vilket få i väst gjorde, att liknande saker kan komma att drabba andra som på något sätt hamnar på fel sida av ett oberäkneligt USA. Att som nu gömma huvudet i sanden, att inte se eller förhålla sig till denna medvetandeförändring i den icke-privilegierade världen minskar Europas möjligheter att spela en tydlig internationell roll i framtiden.

Den alltför höga kostnaden

Inte minst i svensk debatt är en kritisk analys av USA:s utrikespolitiska vägval av det slag som denna bok avser bidra med, något som oftast görs till en ideologisk fråga. Den som reser det minsta frågetecken om vad som driver politiken i Washington placeras då långt ut på den extrema vänsterkanten.

För oss båda som skriver den här boken är detta dock inte en ideologisk fråga utan i första hand en empirisk och teoretisk. Det vill säga för oss handlar frågorna om (1) vad kan vi lära oss av alla historiska data och erfarenheter från USA:s krig runt om i världen sedan kalla krigets inledning och framåt och (2) vad kan man (teoretiskt sett) uppfatta som det mest sannolika scenariot för framtiden om den logik som styr under efterkrigstiden inte förändras.

De analyser som görs i boken grundar sig på omfattande dokumentation och studier gjorda av de krig och militära operationer som USA bedrivit under hela kalla kriget och sedan landet blev ensam supermakt efter murens fall 1989 samt på fakta om de olika kostnader som detta medfört.

Detta mynnar ut i den mest centrala frågan om vilken typ av ny världsordning Sverige och Europa föredrar. Med en större bredd i analysen blir amerikansk unipolaritet, rysk-kinesisk

dominans eller ett nytt kallt krig inte de enda alternativen vi har att välja mellan. Eftersom vi nu däremot hastigt rör oss i riktning mot det senare menar vi att det är dags för Europa och Sverige att se att USA:s militär inte är en välgörenhetsorganisation som formerar sig för att stärka friheten för alla, utan att den agerar utifrån egna intressen som inte automatiskt sammanfaller med de svenska eller de europeiska.

Detta innebär inte att USA inte alltså bör spela en viktig roll som en stabiliserande aktör inom internationell politik. Självklart behövs en stark försvarare av västvärldens demokratiska ideal och USA är det land som för överskådlig framtid har kapacitet att spela den rollen. Men just därför behöver systemet göras om, dominans och hegemoni behöver ersättas med återhållsamhet och samexistens med andra stormakter i vilken man erkänner andras säkerhetsintressen.

Vi sällar oss med detta bidrag till en vetenskapstradition som förordar återhållsamhet som en central aspekt i stärkandet av säkerhet och fred i världen. "Restrainers", som är den engelska benämningen, är varken pacifister eller isolationister*, men de pekar ut USA:s jakt på dominans och det övermod som följt av dess ökande makt, som ett problem för både landets egen säkerhet och det internationella samfundets säkerhet i dag.¹⁶ Det innebär att man behöver reducera militärens storlek, det vill säga omflytta resurser från militär till andra samhällssektorer, och investera en större andel av BNP

* Företrädare för idén om att USA kan och bör dominera riktar inte sällan kritik mot alla som av något skäl är avvaktande eller kritisk till amerikanska militära interventioner och anklagelser dem för att vara "isolationister". Men "restrainers" ska inte sammanblandas med "isolationism" – de är snarare starka företrädare för att USA aktivt ska involvera sig i handel, utvecklingsbistånd och vara med och forma och verka i det internationella systemet och dess institutioner såsom FN.

i USA:s diplomatiska kapacitet såväl som i utvecklingen på hemmaplan. På så sätt, menar restrainers, skulle USA stärka sin ställning internationellt i det långa loppet genom att undvika en utrikespolitik som den vi sett de senaste 25 åren och som ovillkorligen har försvagat USA.¹⁷

Den här teoribildningen är influerad av framför allt Reinhold Niebuhr och dennes bok *The Irony of American History*¹⁸ från 1952 i vilken han varnade för amerikansk messianism liksom han var djupt skeptisk till all form av "imperialistisk äventyrlighet". Restrainers kan beskrivas som en form av pragmatiska realister som sammanför idégodis från tänkare som Walter Lippmann (journalist och författare och en av skaparna av begreppet kalla kriget), George F. Kennan (diplomat och politisk rådgivare samt arkitekt bakom "inhägnadspolitiken" mot Sovjetunionen), och J. William Fulbright (senator och den person som längst innehåft rollen som ordförande för senatens utrikesutskott). Vad det handlar om är bland annat att göra åtskillnad mellan känslornas etik och ansvarets etik. En makthavares plikt är, enligt det här synsättet, att inte agera på känslor eller söka kortsiktiga segrar utan att ta de långsiktiga resultaten av sina handlingar med i beräkningen. Inte minst, menade Niebuhr, gällde detta för människor som har makt att fatta beslut om internationell fred och säkerhet.¹⁹

Så när motsatsen till restrainers – som brukar kallas liberala interventionister* – anser att USA och väst måste föra

* Liberala interventionister (eng: liberal interventionism) och neo-konservativa är samlingsnamn för personer – både demokrater och republikaner i USA – som anser det motiverat att på olika sätt och med olika maktmedel interвенera i andra suveräna staters angelägenheter om dess regimer hotar internationella liberala värden. Uppfattningen är också att det är USA:s skyldighet att agera mot oförätter begångna av politiska ledare som motsätter sig den liberala ordningen. Därför

en villkorslös kamp för att upprätta global demokrati och slå tillbaka auktoritära utmaningar, så menar restrainers att detta skapar ett krigstillstånd utan ände. Fred blir, i detta perspektiv – hur ädla målen än är – otänkbart att uppnå så länge man söker efter dominans. Idén om att försöka bekämpa konkurrerande maktblock i tron på att det går att ”vinna allt” gör snarare supermakten till sin egen fiende eftersom den blir blind för de begränsningar som finns med detta. Osäkerheten ökar och på så sätt undermineras den egna styrkepositionen på sikt, i stället för att stärkas, eftersom kostnaderna inte ställs i relation till de uppställda målen.

Restrainers hävdar samtidigt att det amerikanska århundradet redan är förbi eftersom USA, inte minst sedan kalla krigets slut, missbrukat sin maktposition och bidragit till att skapa djupa motsättningar till andra länder (Bessner juli 2022).²⁰ Svaret bör inte bli mer militarism utan mindre liksom ett återupprättande av demokratiska principer och välstånd på hemmaplan. Den bland liberala interventionister förhärskande idén att demokratier inte krigar, eller att demokrati med nödvändighet leder till stabilitet och fred (vilket skulle legitimera att kriga för fred) saknar, enligt forskare inom fältet, nämligen empirisk grund. Christopher Layne kunde som ett exempel visa i en studie från 1994 *The Myth of the Democratic Peace*, att sambanden i själva verket går åt motsatt håll. Det vill säga att det är långvarig fred

legitimerar denna hållning återkommande militära interventioner. På detta sätt tenderar de nämnda grupperna att stödja samma policyrekommendationer, även om de förstnämnda vanligtvis rättfärdigar dessa mera i termer av att försvara det internationella regelbaserade systemet medan de senare mycket väl kan hänvisa till liberala värden såsom mänskliga rättigheter men samtidigt med bestämdhet hävda att det är USA:s makt som upprätthåller dessa värden och inte internationella institutioner.

och stabilitet i ett land som leder till robust demokrati, inte tvärtom.²¹

Väst har länge konsekvent även hävdats att det inte finns något skäl till varför våra institutioner och ambitioner ska upphöra vid våra gränser. Det vill säga man har ifrågasatt varför USA skulle acceptera en värld i vilken man bara är en bland andra stormakter som balanserar varandra i utbyte mot mer stabilitet när man på sikt skulle kunna skapa världsfred genom att västs ideal får dominera. En uppfattning som är tydligt uttalad i den pågående konflikten med Ryssland. Liberala institutioner har pekats ut som en faktor som garanterar fred genom att dess existens tar bort själva förevändningen för krig. Men om vi tittar ut över världen i dag så är det inte riktigt den effekten ”krigen för demokrati” har skapat.

Den ideologiska grundsyn USA väljer att utgå ifrån kommer att ha ett enormt inflytande på hur världen formas de närmaste decennierna. Om USA – samt EU och även Sverige – agerar utifrån de liberala interventionisternas militariserade världsbild så kommer huvudmålet att vara att aggressivt försvaga Kina och Ryssland men även andra aktörer, till exempel i Sydamerika, som på något sätt utmanar USA:s dominans. Vi menar att det med stor sannolikhet kommer att leda till nya och eviga krig liksom till en bortprioritering av klimatkrisen, vilket skulle skapa osäkerhet och instabilitet på nya sätt då många förödande effekter och konfliktytor följer av klimatförändringarna och behöver hanteras globalt.

Tongångarna i Washington just nu indikerar att en konfrontation med Kina blir alltmer sannolik, en senior amerikansk general förutspådde till och med nyligen ett amerikansk-kinesiskt krig före 2025. Det är vår övertygelse att om västmakterna i stället håller tillbaka sina ambitioner

att dominera världen och i stället låter klokskap och militär avhållsamhet styra agerandet kan man långt bättre stå emot kinesiska och ryska försök att uppnå just dominans. Inte minst genom att man då kan få stora delar av det globala syd med sig. En stabil samexistens leder därtill med stor sannolikhet till färre krig, större möjligheter till samarbete om klimatkrisen och ett långt bättre renommé för väst i de delar av världen där de flesta människor bor.